

ATATÜRKÇÜLÜK

Ord. Prof. Dr. REŞAT KAYNAR

Atatürkçülüğü anlatırken önce bu sistemin elemanlarını bütünüyle göstereceğiz. Bunu yaptıktan sonra Atatürkçülüğün oluşumunu anlatacağız.

ATATÜRKÇÜLÜĞÜN ELEMANLARI

a) Tam bağımsızlık yanlısıdır.

Atatürkçülük emperyalist güçlere karşı, ilk kez başarıya ulaşan İstiklâl Savaşlarından sonra tam bağımsız ve millî bir cumhuriyet kurarak dünyadaki mazlum milletlere örnek olmuştur. O, böyle bir tam bağımsızlığı koruyabilmek için sosyo-ekonomik alt yapıda da halkın yararına değişiklikler yapmayı amaç sayar.

b) Halkçıdır, demokratiktir, sosyaldır ve barışçıdır.

Çağdaş uygarlık seviyesine erişmek için, sadece siyasal düzeyde ve üst yapıda kalmayarak, sosyal ve ekonomik alt yapıya yönelme ve bu yapıda halkı, halk için, halkın gücü ile kalkındırmayı amaçlar ve bunları da sınıf kavgalarına yol açmadan sosyal barışı gerçekleştirmek için, devletin yapıcı, plânlayıcı, düzenleyici ve emredici rolünü ön plânda tutmayı ve böylece az gelişmiş bir sosyal yapıdan kurtulmayı amaç sayar.

c) Müspet ilme ve hür duyguya dayanır.

Sanat ve bilim dallarında, bu yurdun gerçeklerine ve ihtiyaçlarına göre yaratıcı gücü harekete getirir. Bunu, lâik, akılcı, hür bir düşünüşle müspet ilme ve hür duyguya dayanarak gerçekleştirir. Yalnız bu kaynaklara başvurarak araştırma ve denemelerini sürdürür.

d) Dinamiktir.

Yukarıdaki açıklamalarla belirtilen Atatürkçülük, sadece fikir plânında da kalmayarak, yenilik ve gelişme düşmanı tutucularla savaşmayı emreder. Bu bakımdan antiemperyalist, antikolonyalist, lâik, ilerletici ve yürüyüş halinde bulunan dinamik sürekli bir kalkınma hareket ve sistemidir.

YAKIN TARİHİMİZİN IŞIĞI ALTINDA ATATÜRKÇÜLÜK

Atatürkçülüğü ve onun oluşumunu kavrayabilmek için bu konu üzerinde yakın tarihimize başvurmak bir zorunluluktur. Bu bakımdan, önceki yıllardan gelen iyilikleri ve kötülükleri gören ve bu arada olayların meydana getirdiği acıları çeke çeke milletin gerçek menfaatlerini öğrenenler, Atatürkçülüğü yarattılar. Bu duruma göre Atatürkçülüğün özünü ve oluşumunu incelerken, yakın tarihimizin belgelerine de başvurmanın zorunlu olduğu kanısındayız. İşte biz bu metoda dayanarak, Atatürkçülüğün unsurlarını açıklayacağız.

Osmanlı İmparatorluğu Üzerinde Yabancı Baskı

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde emperyalist devletler Osmanlı ülkesini, “Rus Bölgesi”, “Fransız Bölgesi”, “İngiliz Bölgesi” olarak bölüşmüşlerdi. Bunların Osmanlı başkentindeki sefirleri ile Tanzimat ve Meşrutiyet yöneticileri arasındaki ilişkiler, müstemleke yöneticileri ile metropoller arasındaki ilişkilere benzemekte idi.

Bu konuda genel bir fikir edinebilmek için, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde geçen sadece birkaç olayı aktardıktan sonra, tam bağımsızlık ilkesini kesinlikle benimseyen Atatürk’ün 1935 yıllarında geçen bir davranışını da belirtmek istiyorum. Bu suretle yarım müstemleke haline gelen Osmanlı Devleti’nin son dönemde karşılaştığı utangaçlık ile, yeni Türkiye Cumhuriyeti yöneticisinin tam bağımsız Türkiye Cumhuriyeti’ne kazandırdığı büyüklük açıkça görülecektir. Bu husus ile ilgili olarak seçtiğim aşağıdaki belgeyi —Revue de deux Monde— dergisinin “Türkiye Rical-i Devleti” başlıklı bir makalesinden aktarıyorum:

Milletin Kanına Geçmeyen Cilt Hastalığı

“Tanzimat’ın ünlü sadrazamı Keçecizade Fuat Paşa ile Türkiye’nin çeşitli yerlerinde incelemeler yaptıktan sonra memlekete dönerken Paşa’yı ziyaret eden bir Fransız diplomatı arasında şöyle bir konuşma geçer:

Fuat Paşa — Hakkımızda edindiğiniz görüşler nedir?

— Pek fena değil, fakat pek iyi düşünceler de edinmediğimi itiraf etmeliyim.

Fuat Paşa — Bizi iyi tanıyorsunuz da ondan. Türkleri iyice tanıyan insan onları derhal sevmeye başlar. Türkleri sevmeyen, onları iyice tanımayı başaramayandır. Avrupalılar elli yıldan beri her sabah, Türklerin akşama yetişmeyeceklerini söyleyip duruyorlar. Biz bu sözlere çoktan alıştığımız için aldırđımız yoktur. Çok şükür, her sabah canlı ve dinç kalkıyor ve akşama yine dinç ve canlı olarak yatıyoruz. Türkler ne ölmüşlerdir ne de ölmek üzeredirler.

— Fakat biraz hastadırlar değil mi?

Fuat Paşa — Rusya İmparatoru Nikola böyle diyor. Fakat sıhhat durumumuzla ilgili doğru bir bilgi almak isterseniz yalnız bu doktorun düşüncesini sormayın. Ben Türkiye'yi Çar hazretlerinden daha iyi tanırım. Her tarafını vurdum, dinledim, İçli, dışlı muayene ettim. (Fuat Paşa hekimdi; hekimlikten ayrılarak Büyük Reşit Paşa'nın teşviki ile, diplomat oldu.) Bu muayenelerden sonra şu gerçeği öğrendim ki, Türklerin yapısı gayet sağlamdır. Onların organlarında hiçbir hastalık yoktur. Şu var ki, biz bir cilt hastalığına tutulmuşuz, ama bu hastalık kanımızı bozmamıştır. Bu durumda eskisini atarak yerine yenisi geçirmek gerekir.”

Hastalığın tedavisi

Atatürk de, memleketin hastalığı ile ilgili olarak buna benzer bir teşhis koyar. O da hastalığın milletin kanını bozmadığını ve bu hastalığın sadece ciltte kaldığına inanmıştır ama, hastalığın organlara ve kana geçmemesi için gereken tedavi ne olmalıdır? İşte Atatürk, tedavi yöntemi açısından Tanzimat ve Meşrutiyet ricalinden ayrılır. Biz, Atatürk'ten önce Tanzimatçıların hastayı iyileştirme konusunda öğütledikleri yolları görelim.

Namık Kemal bu konuda, 5 Kasım 1872 gün ve 46 sayılı “İbret” gazetesinde, Fuat Paşa'nın şunları söylediğini yazar: “Bir devlette iki kuvvet olur. Biri yukarıdan biri aşağıdan gelir. Bizim memlekette yukarıdan gelen kuvvet, cümlemizi eziyor. Aşağıdan ise, bir kuvvet oluşturmaya ihtimal yoktur. Bunun için pabuççu muştası gibi yandan bir kuvvet kullanmaya muhtacız. O kuvvetler de yabancı elçiliklerdir.” Bu sözlere göre, Tanzimat liderlerinden Fuat Paşa, iyileştirmeyi yabancı elçilerin gücünden beklemektedir. Yabancı gücünden iyileştirme beklemenin bir ülke için ne acı bir yıkım olduğunu belirten ve Hariciye Nazırı Âli Paşa tarafından Londra Elçimiz Muzurus Paşa'ya yazılan aşağıdaki mektubu gözden geçirelim. Bu mektup, Hayrettin Bey'in “Vesaiki Tarihiye ve Siyasiye” adlı eserinin ikinci kitabının 1-7 sayfalarında ve 12 Şubat 1855 tarihli. Bu sıralarda Büyük Reşit Paşa Sadrazam ve Âli Paşa da Hariciye Nazırı idiler. Âli Paşa'nın yazdığı bu mektubun içindekilerini Reşit Paşa'da biliyordu. Mektupta, 15 yıl İstanbul'da İngiliz Elçisi olan Sir Stratford hakkında sızlanmalar vardır. Bu arada koskoca Osmanlı Devleti'nin İngiliz Elçisi elinde nasıl bir oyuncak olduğu da açıklanmaktadır. Yabancı elçilikleri memleketin tedavisinde kuvvet olarak kabul eden bir zihniyetin, ülkeyi ne acı durumlara düşürdüğünü bu mektup bütün açıklığı ile gösteriyor.

Yabancı Elçiliklerin Devlet Yönetimine Müdahalesi

Âli Paşa diyor ki: “Bilirsiniz ki, İngiliz Büyükelçisi Lord Stratford, burada pek çok fenalıklara, pek çok felâketlere sebep olmuştur. Hırslı, kibirli bir yaradılıştadır, her şeyde ve her tarafta hükümünü ifa etme yolundaki şiddetli arzusu kendi kendini

Osmanlı Devleti'nin sahibi durumuna kadar götürmüştür. Kendisi hükümetin vasfisi olmuştur. Vilâyetlerde valilerin yanında dahi konsolosları vasfı yapmıştır. Bu durumda her gün Babıâli'nin nüfuzu ve şahsiyeti önemle zedeleniyor. Çünkü, bu haysiyet ve itibar olmadıkça, bu derece çeşitli milletlerden kurulu bir İmparatorlukta hükümet icrası imkânsızdır.

Bugün uyruklarımızdan haksız bir davası olan yahut haklı bir cezaya uğramış bulunan bir adam, konsolosların veya elçilerin yanında kendisini koruyacak bir kuvvetin bulunduğuna güvenmektedir. Konsolosları ve elçileri dinlemeyerek ve onların etkisine değer vermeyerek bunların hoşuna gilmemeyi de göz önüne alarak görevini yapan bir vilâyet valisi, ebediyyen mahvolmuş demektir. Bakanlar kurulundaki bakanlar da aynı haldedir. Bakanlarını tayin eden veya değiştiren, artık devletimiz değildir. Bu makamlardan biri boşalınca yerine birisinin tayini için, Viyana'da muahede müzakere edermiş gibi kendisi ile zor bir söyleşmeye koyulmak lâzım geliyor. Şayet siz Lord Stratford'un reddettiği bir işe itaat etmemek cüretinde bulunursanız, rüşvet alan, yiyici bir adam olursunuz. Ne diyeyim azizim, dış işlerimiz, iç işlerimiz, patrikhane, her şey bu adamın kontrolüne bağlanmıştır.”

Boyun eğme siyaseti

Yukarıdaki bu mektup, Fuat Paşa tarafından bir kuvvet olarak sayılan yabancı elçiliklerin bir memleketi batırmakta ne derece etki yapacağını açıkça göstermektedir. Yabancı devletler, Osmanlı Devleti'ni kendi nüfuz bölgesi gibi saymışlar, Tanzimatçılarla Meşrutiyetçiler de bu davranışlara karşı boyun eğme siyasetine alışmışlardı. Şimdi size İttihat ve Terakki hükümetlerinde maliye bakanlığı yapan Cavit Bey ile Alman elçisi arasındaki bir konuşmayı da nakletmek isterim. Osmanlı Devleti, Birinci Cihan Savaşı'nın başlamasından faydalanarak kapitülâsyonları tek yanlı olarak kaldırmıştı. Bunun üzerine aramızda ittifak bağı olan Alman Elçisi Wangenheim, kararımızdan öfkelenerek Cavit Bey ile bir konuşma yapmıştır.

Müttefiklerimizin elçileri bile baskı yapıyor

Cavit Bey, Alman elçisinin yumrukları ile masaya vurarak kendisini şöyle azarladığını anlatır: “— Sizin böyle bir karar almağa, bize sormadan böyle bir harekette bulunmağa hakkınız yoktur. Bu karar zamanının çok fena seçildiğini bilmelisiniz. Müttefiklerin siyaset menfaatlerine aykırıdır. Yarın İngiliz ve Fransız donanmaları boğazlardan geçecekler ve size harp ilân edecekler. Biz, böyle bir durum karşısında size katiiyen yardımda bulunmayacağız. Boğazlar katiiyen dayanamaz. Siz bu suretle Türkiye'nin yok olmasını hazırlıyorsunuz. Sizin bu kararımızın Berlin'de çok kötü tesirler bırakacağını bilmelisiniz. Ne ittifak kalacak ne bir şey; ben de yarın askerleri alarak buradan gideceğim.” Cavit Bey, sefirin bu sözlerini anlattıktan

sonra şunları da yazar: “— Adeta kendimi kudurmuş bir köpek karşısında sanmıştım. O, söz söylemiyor havlıyordu.”

Yabancı elçilikleri hastalığın tedavisinde bir güç sayan zihniyet, Osmanlı İmparatorluğu’nu çökertmiş ve parçalamıştı. Atatürk, bu zihniyetin tam karşısındadır. Onun devlet anlayışında tam bağımsızlık, temel unsurdur. Bağımsızlık olmadan bir devlet yaşamaz. Osmanlı yöneticileri, memlekette yabancı elçiliklerin nüfuz bölge anlayışlarına boyun eğmeler ve boyun eğmeyi de ülkede olay çıkarmamak için bir zorunluluk sayarlardı.

ATATÜRK’ÜN YABANCILARA KARŞI “TAM BAĞIMSIZLIK” KONUSUNDAKİ DUYARLILIĞI

Atatürk ise, memleketini nüfuz bölgesi sayan devlet, çok güçlü bir sınır komşusu olsa bile, böyle bir davranışa asla katlanmamıştı. Nitekim O, çağının çok güçlü bir devlet temsilcisinin, Türk bağımsızlığını zedeleyen sözlerine karşı en sert tepkileri göstermekten çekinmemiştir. Bu hususta Rus Elçiliği’nde geçen şu olayı rahmetli Behçet Kemal Çağlar’dan ve ayrıca olayda hazır bulunan birkaç kişiden dinlemişizdir: “*Rus ihtilâlinin 1937’deki yıldönümünden az önce Moskova’daki Türkiye’nin Büyükelçisi, Atatürk’e Stalin’in Rus Komünist Partisi üyeleri önünde verdiği bir demecin özetini ulaştırmıştı. Bu demecide Stalin Türkiye, İran ve Yakın ve Orta-Doğu’nun bütün memlekelerini Rus Bölgesi olarak belirtmişti.*

O akşam yıldönümü dolayısıyla Sovyet Elçiliği’nde bir suare veriliyordu. Stalin’in bu sözlerini önceden haber alan Atatürk, suareye gelerek herkesin yanında Büyükelçi Kara Han’a şunları söyledi: — Stalin’e şu sözlerimi münasip bir şekilde ulaştırınız. Dünyanın bugünkü şartları içinde coğrafyanın küçük bir parçasına sığınmış tarihi büyük bir millet, küçük millet muamelesi göremez. Böyle düşünenler basiretten yoksundurlar. Dünyanın gelecek gelişmelerinde biz Rus milletinden değil, Rus milleti bizden yardım görecektir. Bir gün gelecektir ki, bizim topraklarımızdan Rus düşmanı bir milletin ordusu oraya doğru yürümek isteyecektir. Ama karşısında bizim tam bağımsızlığımıza dayanarak belirttiğimiz, fiili vetomuzu bulacaktır. Bu vetonun değeri, Türk milletinin tam bağımsızlık yolundaki şuurudur. Rusya için en büyük destek bu şuurdur. Yoksa, Türkiye’nin tam bağımsızlığa dayanan siyasetini, Rusya’nın bir nevi diktası gibi göstermek bir gaflettir.”

ATATÜRK’ÜN YABANCILARA GELECEK OLAYLARI GÖSTERME YOLUNDAKİ UYARMA GÜCÜ

Osmanlı islahatçıları çoğu zaman yabancıların öğütleri ve uyarmaları ile yollarını tayin ederlerdi. Atatürk ise tam tersine, gelecek olayları, tam bir açıklık içinde görerek, yabancı devletleri uyarma görevini yapıyordu. “The

Caucasus” mecmuasında Atatürk ile Mac Arthur arasında geçen görüşme, bunun başlıca kanıtıdır. Adı geçen dergide Atatürk ile Mac Arthur arasındaki konuşma şöyle belirtilmektedir. Avrupanın vaziyeti hakkında ne düşündüğünü kendisine soran Mac Arthur’a Atatürk şu cevabı vermiştir: “— *Versailles Muahedesi, Birinci Dünya Savaşı’na sebebiyet vermiş olan âmillerden hiçbirini bertaraf etmediği gibi, bilâkis dünün başlıca rakipleri arasındaki uçurumu büsbütün derinleştirmiştir. Zira, galip devletler, mağlûplara sulh şartlarını zorla kabul ettirirlerken, bu memlekelerin etnik, geopolitik ve iktisadî hususiyetlerini asla nazarı itibara almamışlar ve sadece husumet hislerinden mülhem bulunmuşlardır. Böylelikle, bugün içinde yaşadığımız sulh devresi sadece mütarekeden ibaret kalmıştır. Eğer siz Amerikalılar, Avrupa işleriyle alâkadar olmaktan vazgeçmeyerek, Wilson’un programını tatbikte ısrar etseydiniz, bu mütare devresi uzar ve bugün devamlı bir sulha müncer olabilirdi. Bence, dün olduğu gibi yarın da Avrupa’nın mukadderatı Almanya’nın alacağı vaziyete bağlı bulunacaktır. Fevkalâde bir dinamizm malik olan bu yetmiş milyonluk çalışkan ve disiplinli millet, üstelik millî ihtiraslarını kamçalayabilecek siyasi bir cereyana kendisini kaptırdı mı, ergeç, Versailles Muahedesi’nin tasfiyesine tevessül edecektir.*”

Atatürk, Almanya’nın İngiltere ve Rusya hariç olmak üzere, bütün Avrupa kıtasını işgal edebilecek bir orduyu kısa bir zamanda teşkil edebileceğini; binaenaleyh harbin 1940-46 yılları arasında başlayacağını; Fransa’nın kuvvetli bir ordu yaratmak için lâzım gelen hassaları artık kaybettiğini ve İngiltere’nin adalarını müdafaa etmek için bundan sonra Fransa’ya güvenemeyeceğini belirtmiş, İtalya hakkında da şunları söylemiştir: “— *İtalya, Mussolini’nin idaresi altında şüphesiz büyük bir kalkınmaya ve inkişafa mazhar olmuştur. Eğer Mussolini, müstakbel bir savaşta, İtalya’nın zahîrî heybet ve azametini, savaş haricinde kalmak suretiyle, lâyık veçhile istismar edebilirse, sulh masasında başlıca rollerden birini oynayabilir. Fakat, korkarım ki, İtalya’nın bugünkü şefi, Sezar rolünü oynamak hevesinden kendini kurtaramayacak ve İtalya’nın askerî bir kuvvet yaratmaktan henüz çok uzak olduğunu gösterecektir.*”

Atatürk Amerika’nın geçen savaşta olduğu gibi, bu savaşta da bitaraf kalamayacağını ve Almanya’nın ancak bu Amerikan müdahalesi dolayısıyla mağlûp olacağını da ilâve etmiş ve âdeta kehanet derecesinde olan şu şayanı hayret sözleri söylemiştir: “— *Avrupa devlet adamları, başlıca ihtilâf mevzuu olan mühim siyasi meseleleri, her türlü millî egoizmlerden uzak ve yalnız umurun nefine olarak, son bir gayret ve tam bir hüsnüniyetle ele almazlarsa, korkarım ki, felâketin önü alınamayacaktır. Zira, Avrupa meselesi İngiltere, Fransa ve Almanya arasındaki ihtilâflar meselesi olmaktan artık çıkmıştır. Bugün Avrupa’nın şarkında bütün medeniyeti ve hatta, bütün beşeriyeti tehdit eden yeni bir kuvvet belirmiştir. Bütün*

maddî imkânlarını top yekûn bir şekilde cihan ihtilâli gayesi uğruna seferber eden bu korkunç kuvvet, yeni siyâsî metotlar tatbik etmekte ve rakiplerinin en küçük hatalarından bile mükemmelen istifade etmesini bilmektedir. Avrupa'da vuku bulacak bir harbin başlıca galibi ne İngillere, ne Fransa, ne de Almanya'dır. Sadece Bolşevizmdir. Rusya'nın yakın komşusu ve bu memleketle en çok harp etmiş bir millet olarak, biz Türkler, orada cereyan eden hadiseleri yakından takip ediyor ve tehlikeyi bütün çıplaklığı ile görüyoruz. Uyanan şark milletlerinin zihniyetlerini mükemmelen istismar eden, onların millî ihtiraslarını okşayan ve kinleri tahrik etmesini bilen Bolşevikler, yalnız Avrupa'yı değil, Asya'yı da tehdit eden başlıca kuvvet halini almışlardır." Söz Asya'ya intikal edince, Mac Arthur şöyle demiştir: "— Fikrinize tamamiyle iştirak ediyorum. Avrupa ile Amerika devlet adamlarının asıl tehlikeyi görememeleri, bana da çok endişe veriyor. Böylelikle, hepimizi tehdit eden bir düşmanın, büyük menfaatler temin edebileceği bir savaşa doğru sürükleniyoruz. Bana öyle geliyor ki, Avrupa'da başlayacak bir savaş, behemahal Amerika'ya da sirayet edecektir. Zira, büyük devletlerin Avrupa'daki mağlûbiyetlerini Japonya, Asya'daki emellerini tahakkuk ettirmek için bir fırsat addedecektir. Amerika buna şüphesiz bigâne kalamayacaktır. İster istemez sürükleneceğimiz böyle bir savaşta ise Rusya, Asya'daki nüfuzunu genişletmeğe çalışacaktır. Eğer siyaset adamlarımız, o esnada, Rus yardımını ağır toprak tavizleri pahasına satın almamak dirayetini gösterirlerse ne âlâ, aksi takdirde, biz bir tehlikeyi bertaraf etmeğe çalışırken, onun yerine daha büyüğünü kaim etmiş olacağız. Binaenaleyh, Rusya ile mültefiklenip yapacağımız bir savaş, Avrupa meselelerini olduğu gibi Asya meselelerini de halletmekten çok uzak kalacaktır. Bitmez tükenmez insan malzemesine malik bulunan ve üstelik Avrupa ile Amerikan sanayicilerinin ihracat pazarı olan Asya, Rusya'nın nüfuzu altına girdiği gün, dava Bolşevizm için halledilmiş olacaktır. Ruslar, bunu bizden daha iyi anladıkları içindir ki, Asya'da ekseriya gözümüzden kaçan büyük bir faaliyet gösteriyorlar. Bugün Çin'in mühim bir kısmı, komünist ajanlarının kontrolü altında bulunmaktadır. Eğer Amerika ve Avrupa devlet adamları, Çin'e lâzım gelen ehemmiyeti vermez ve oradaki komünist aleyhtarları devlet adamlarını desteklemezlerse Japonların mağlûbiyeti, komünistlerin Çin'deki zaferi olabilir. Aynı hal Mançurya, Kore, Hindistan, Hindicini, Birmanya için de varittir. Binaenaleyh, hence, dünyanın mukadderatı, Avrupa değil, Asya'da hallolacaktır." İki büyük asker arasındaki fikir teatisi bittiği zaman, Atatürk gülerek Mac Arthur'a şöyle demişti: "— Görüşlerimizde tam bir mutabakat var. Fakat temenni ederiz ki, vaziyeti biz yanlış görelim ve dünyanın mukadderatını ellerinde tutan devlet adamları haklı çıksınlar."

TAM BAĞIMSIZLIK YOLUNDA MAZLUM MİLLETLERE ÖRNEK OLMA

Atatürkçülüğün başta gelen unsuru olarak gösterdiğimiz tam bağımsızlık ilkesinin gücü o derece etkilidir ki, Atatürk bu gücün yalnız Türk

milletini değil, bütün mazlum milletleri de kurtaracağına güvenir ve Türk milletinin zalimlere karşı ayaklanmada ilk örnek olma görevini ifa etmesi dolayısıyla kıvanç duyar.

Her ne kadar Kurtuluş Savaşı'nda Türklerin karşısına Yunan kuvvetleri çıkarılmışsa da aslında Yunanlıların dizginleri emperyalist devletlerin elinde idi. Nitekim Lozan Antlaşması'nda Türkler, Yunanlılarla değil Yunanlıların dizginlerini ellerinde tutan emperyalistlerle mücadele ettiler.

Atatürk 7 Temmuz 1922 tarihinde bu konuda şöyle der: “*Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, belki daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye büyük ve önemli bir çaba harcıyor. Çünkü savunduğu dava bütün mazlum milletlerin, bütün doğunun davasıdır. Ve bunu sona erdirinceye kadar Türkiye, kendisi ile birlikte olan doğu milletlerinin beraber yürüyeceğinden emindir. Türkiye şimdiye kadar mevcut tarih kitaplarının gereklerini değil, tarihin hakikî gereklerini takip edecektir.*”

Bu konu üzerinde 3 Ocak 1922 tarihinde de şöyle der: “*Bütün mazlum milletler zalimleri bir gün yok edeceklerdir. O zaman dünya yüzünden zalim ve mazlum kelimeleri kalkacak, insanlık kendisine yakışan bir sosyal duruma erişecektir. Türk milleti, o zaman önde gidişi ile cidden öğünebilecektir.*”

Bütün bu konuşmalardan sonra az gelişmiş ülkelerle emperyalistler hakkında da şunları der: “*Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam uzaktan bütün mazlum milletlerin de uyanışını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve hürriyetlerine kavuşacak olan, çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu, şüphesiz ki, terakkiye ve rafaha yönelmiş olacaktır. Bu milletler, bütün güçlülere ve bütün engellere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. Emperyalizm yer yüzünden yok olacak ve milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeden yeni bir ahenk ve işbirliği çağı egemen olacaktır.*”

Bütün milleti bağımsızlık savaşına çağırın 2 Temmuz 1920 tarihli beyannamesindeki şu sözlerini de belirtmek suretiyle tam bağımsızlığın en önemli unsuru olan iktisadî bağımsızlığa geçeceğim. Atatürk bu beyannamesinde şöyle der: “*Yaşamak isteyen milletimizin isteği bir kelimedede özetlenebilir ve gayet meşrudur. İstiklâl. Avrupa'nın yöneticilerinden ve sermayedarlarından ayrı olan asıl milletleri bizim hayatımızı bize çok görmüyorlar. Eğer bugün Fransız milleti ile, İtalyan milleti ile, hatta İngiliz milleti ile düşmanlık halinde bulunuyorsak, bu milletlerin seslerini işittirememelerinden ve kendi yöneticilerinin istilâ ve sermaye emelleri için, bizi yok etmelerine ses çıkaramamalarındandır.*”

İKTİSADİ BAĞIMSIZLIK

Atatürk, iktisadî bağımsızlığı, tam bağımsızlığın başta gelen unsurlarından sayar. Tanzimat'tan bu yana yabancı memleketlerin halkımızı sömürmelerine karşı, 1 Mart 1922'de, Büyük Millet Meclisi'nin üçüncü toplanma yılını açarken şöyle der: *"Tanzimat'ın açtığı serbest ticaret devri, Avrupa rekabetine karşı kendisini savunamayan iktisadiyatımızı bir de iktisadî kapitülasyon zincirleri ile bağladı. Teşkilât ve ferdî kıymet bakımlarından bizden çok kuvvetli olanlar memleketimizde bir de fazla olarak imtiyazlı mevkide bulunuyorlardı. Kazanç vergisi vermiyorlardı. Gümrüklerimizi ellerinde tutuyorlardı. İstedikleri zaman istedikleri eşyayı ve istedikleri şartlar altında memleketimize sokuyorlardı. Bütün iktisat kollarımıza bu sayede mullak hâkim oluyorlardı. Efendiler, bize karşı yapılan rekabet gerçekten çok gayrimüşru, gerçekten çok kahredici idi. Rakiplerimiz bu suretle gelişmeğe elverişli sanayimizi de yok ettiler, ziraatimize de zarar verdiler. Gelişmemizin, iktisadî ve malî gelişmemizin önüne geçtiler. Efendiler, artık serbest ve bağımsız bir hayata atılan Türkiye için, iktisadî hayatımızı boğmakta olan kapitülasyonlar mevcut değildir."*

TANZİMAT DÖNEMİNDE İZLENEN LİBERAL EKONOMİNİN SONUÇLARI

Tanzimat döneminin izlediği serbest ticaret politikası ile iktisadî bağımsızlığımızı kaybettiğimiz bir gerçektir.

1838'de İngilizlerle yaptığımız ticaret antlaşması, böyle bir iktisat politikası izlemeğe bizi zorlamıştı. Mustafa Reşit, bu antlaşmayı yaparken Mehmet Ali ile padişah kuvvetleri arasında sürüp giden iç savaşa son vererek Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünü koruma amacını gütmüştü. Rahmetli Yusuf Kemal Tengirşenk'in bu konuda yaptığı incelemeler, İngilizlerin bir yandan Mehmet Ali'yi bağımsızlığa kışkırtarak bir yandan da Padişah'a Mehmet Ali'yi ortadan kaldırıp İmparatorluk topraklarının bütünlüğünü sağlamak gibi ümitler vererek iki yanlı oynadıklarını ve bizi gaflete düşürdüklerini göstermektedir. İngilizler, bu oyunlarının sonucunda, 1838 Ticaret Antlaşması'nın imzalanmasını başarmışlardır. Oysa, 1838'den önce Osmanlı iç ve dış ticaretindeki kurulu düzen bozulmamış ve kapitülasyonların etkilerine çare bulunarak serbest mübadelenin tersine, himaye politikası izlenmiş olsaydı, mevcut el sanayi yok olmayacak ve Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa metropollerinin bir yarım müstemlekesi haline gelmeyecekti. Anlaşılan şudur ki, 16 Ağustos 1838 tarihli Ticaret Antlaşması'nın bu derece memleket iktisadiyatı için korkunç sonuçlar verecek bir antlaşma olacağını ne Sultan Mahmut ne de Mustafa Reşit Paşa düşünmüşlerdi. Bu konudaki Yusuf Kemal Tengirşenk, Reşit Paşa'yı çağımızın yeni kuşak yazarlarının yaptığı gibi,

küçültmemekte ve onun vatanseverlik vasıflarını da unutmamaktadır. Tengirşenk, (Tanzimat, I)'de şöyle demektedir:

“İngiliz memurlar — merkezin emr-i mahsusu ile hareket ettikleri sabit olmamakla beraber- hem padişaha siyasi ittifaklar hem de Mehmet Ali'ye istiklâlini ilân ederse, bunun İngiltere'ce tanınacağı ümidini veriyorlar. Beklenmekte olan eşref saati geliyor, Zeki Bulver, İngiltere'ye Palmersütu'nun tavsiye veçhile, bir şahaser takdim etmeye muvaffak oluyor. Öbür taraftan Padişah da Rusya'ya ve Mehmet Ali'ye karşı aradığı istinatgâhı ümit ettiği derecede bulamıyor. Büyük, hamiyetli Reşit Paşa, çalışıyor çabalyor; Londra'ya, Paris'e koşuyor, fakat arzularına nail olamıyor. 16 Ağustos 1838 tarihli Ticaret Antlaşması, hem Mehmet Ali'nin inhisarlarının varidatından mahrum olarak zayıf düşmesine hem de Osmanlı Devleti'nin sanat, ticarî ve malî cihetlerden harap olmasına sebep oluyor. Ne İkinci Mahmut için ne de Reşit Paşa ve arkadaşları için bu neticeleri bilerek ve görerek bu antlaşmayı imza ettiler denilemez. Antlaşmadan Mehmet Ali'nin ordu ve donanmaca zayıflayacağını bekliyorlardı. Fakat, bu antlaşmanın neticede memleketin sanayitini belini doğrultamaz bir hale getireceğini, devletin başına Düyûn-i Umumiye idaresi gibi bir belâ musallat edeceğini elbette keşfedemiyorlardı. Memleketin bu hamiyetli, kudretli adamlarından sonra yetişen evlâtları, bu gibi ilerisini keşfedemeyerek yapılan hataların doğurduğu zararları çeke çeke ve ekonomik menfaatlerin bir milletin hayatında nasıl bir yer tuttuğunu öğrenen öğrenen yeni Türkiye devrine kadar yetişiyorlar. Bu nesil, Osmanlı Devleti son demine varıp da yeni Türkiye kurulduğu zaman, bundan sonraki devletin hayat ve beka şartlarını ihtiva eden Misak-ı Millî'yi tertip ederken ekonomik istiklâlînin, (usul, esas, hayat ve beka) olduğunu ve bu sebeplerle (siyasi, adli, malî ve sair inkişafatına mâni olan kuyuda) muhalif bulunduğunu açıkça dünyaya ilân ediyor. Fiiliyatta Büyük Millet Meclisi, ilk günlerden itibaren gümrük maddelerinde müstakilen kanun yapmaya başlıyor. Ecnebi devletlerle olan münasebetlerinde ilk defa Sovyet Cumhuriyeti ile Ankara'da, ve sair devletlerle Lozan'da anlaşmalar yaparken Meclis'in ve onun hükümetinin en evvel düşündüğü şey, memleketin ekonomik istiklâlîni tam olarak muhafaza etmek oluyor.”

ATATÜRKÇÜ HALKÇILIK

Atatürkçülüğün ikinci temel taşı, halkçılık ve milliyetçiliktir. Atatürkçü halkçılıkta, uygar bir insan toplumu için birbirini tamamlayan siyasal ve sosyal unsurlar ve değerler vardır.

Osmanlı dönemindeki iktidarın, yani padişahın, siyasal düşünce biçimine göre halk bir sürüdür. Buna bir çoban lâzımdır; o da padişaktır. Bu hususu en iyi canlandıran bir fıkrayı rahmetli Rauf Orbay'ın Yakın Tarihimiz adlı dergide yayımlanan hatıratından aktarıyorum. Rauf Bey şöyle der: Fındıklı'daki Mebusan Meclisi'ne vardığım zaman, Padişah'ı ziyarete

gitmek üzere, Reis Celâlettin Arif Bey'i aradım. Makamında bulamadım; sordum, arattım, bulduramadım. Sarayda bulunmak saati yaklaştığı halde görünmedi; nerede olduğunu bilen de yoktu. Çaresiz, onun yerine Reis Vekili Balıkesir Mebusu Abdülaziz Mecdi Efendi'yi alarak, Konya Mebusu Vehbi Efendi de dahil, heyet halinde Yıldız Sarayı'na gittik. Giderken yollarda, sağda solda, cihana hükmedermiş gibi mağrur, dimdik duran süngülü düşman askerlerini gördükçe yüreğimiz sızlayarak, sesimiz kısılmışçasına susuyorduk. Fakat itiraf ederim ki, maruz kaldığımız felâketin büyüklüğünü açıkça gösteren bu manzara karşısında ne benim ne de yanımdaki arkadaşlarımın, bugünlerin de geçerek yurdun ve milletin kurtulduğu güne kavuşulacağı hakkındaki imân ve ümidimiz katıyyen sarsılmış değildi. İngilizler, şimdi kuvvellerine güvenerek her şeyi yapabilirlerdi, fakat hiçbir zulmün devam etmesine imkân olmadığı gibi, bunun da, Allah'a ve yurtseverliğinden emin olduğumuz millete güvenimiz baki kaldıkça, sonu geleceğine inanıyorduk. İşte bu duygularla mütehassis olarak saraya vardık ve derhal huzura kabul olunduk. Sultan Vahdettin, bizi karşısında görünce, gayet soğuk bir edâ ile, selâmlarımıza mukabele ettikten sonra, yanımdaki baş mabeyinci Fuat Bey'e hitap ile: "— Biz nasıl haber aldık, bu işi?" diye sordu. Fuat Bey, elpençe divan durmuş bir vaziyette, şu cevabı verdi: "— Efendim, dün Fransız mümessilliği baş tercümanı geldi. Anadolu'dan gelen bir takım zevatın, İstanbul'un emniyet ve huzurunu ihlâl edecek harekâta bulduklarından bahisle, İtilâf Devletleri mümessillerinin şehrin asayişini muhafaza için, bir nümayiş yapılmasına karar verdiklerini, ancak bunun, İstanbul'un statükosunu ihlâl edecek bir hareket olmayacağını söyledi." Vahdettin, bir işaretle Fuat Bey'i salondan çıkardıktan sonra, bana döndü: "— İşittiniz mi beyefendi, bu adamlar her şeyi yaparlar. Yaptıkları bu kadarla da kalmaz. Daha fazlasını yapmağa da cüret edebilirler. Onun için, Meclis'teki konuşmalarımıza dikkat edin." Ben cevap vereceğim sırada, Konya Mebusu Vehbi Hoca, heyecanını zaptedemedi, benden evvel konuşarak: "— Efendim, ne yapsalar milleti yıldıramazlar. Millet, hilâfet ve sallanata sadıktır. Memleketin kurtarılması için uğraşıyoruz. Müsterih olunuz padişahım." Fakat Vahdettin hiç de müsterih görünmüyordu. Tekrar elli: "— Rica ederim, dikkat edin. Bu adamlar, her şeyi yaparlar, Meclis'teki sözlerinize dikkat edin." Bu sefer, Abdülaziz Mecdi Efendi, heyecanlandı ve oturduğu yerden, percereden görünen Dolmabahçe önünde demirli düşman donanmasını göstererek: "— Padişahım dedi, bu kâfirlerin zoru işte su kenarına kadar geçer. Ötesinde sökmez. Anadolu pulattır. Memleketin selâmeti için atıldığı mücadelede mutlaka muvaffak olacaktır. Bundan emin olunuz." Vahdettin, oralarda değildi. Söylenenleri duymuyormuş gibi, zihnine yerleştirmiş olduğu aynı nakaratın üzerinde duruyordu: "— Tekrar ediyorum. Akıl için yol birdir. Vaziyet meydandadır. İsterlerse yarın Ankara'ya da giderler." Vahdettin'in bütün ruh haletini ve bilhassa şunun bunun tesiri ile gözünde büyüttükçe büyüttüğü düşmanlardan, her arzu ve emellerine kayıtsız şartsız mutavaat edecek dereceyi bulan korkaklığını sarahatle belirten bu sözleri karşısında, ben de kendimi tutamadım: "—

Müsaade buyurun, dedim. Misak-ı Millî ile tesbit edildiği veçhile, hilâfet ve saltanat makamı ile memleketin kurtarılması bahis konusudur. Fakat, cereyan-ı hale göre eğer biz, bu milletin duygularına tercüman olabiliyorsak, şunu arz edelim ki milletin sizden istediği, Meclis kararı olmadan herhangi bir milletlerarası vesikayı imzalamamaktır. Aksi takdirde, istikbali çok karanlık görüyoruz. O kadar ki, akıbetin ne olacağı şimdiden kestirilemez.” Vahdettin, bu sözlerim üzerine, sinirliliğini açıkça belirten bir tavırla oturduğu koltuktan kalkıp bakışlarını gözlerime dikerek: “—Rauf Bey! Bir millet var, koyun sürüsü. Buna bir çoban lazım. O da ben'im.” Onun bana bu sözü, aynen bir müddet evvel, Ahmet Rıza Bey'le birlikte İzzet Paşa Kabinesi'ni taziyek eyledikleri sırada kendisini ziyaretimiz esnasında söylemiş olduğunu da hatırladım, demek ki çobanlık rolünü oynamağa pek hevesli, gerçekten de kararlı ve azimli imiş. Artık bizim için söylenecek bir şey kalmamıştı. Zaten onun davranışı ile beraber, biz de oturduğumuz koltuklardan kalkmıştık. Karşılaştığımız andaki halden çok daha soğuk bir hava içinde ayrıldık.

Atatürk'ün halkçılık sisteminde ise halk, bir sürü değil hâkimiyetin dayandığı tek kaynaktır. Halk hâkimiyetini, seçtiği temsilcileri ile kayıtsız şartsız dilediği gibi kullanır. Bu bakımdan hükümetinin adı da “halk hükümeti” dir.

Atatürk 1 Aralık 1921 günü Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada bu konu ile ilgili olarak şöyle der: “*Bizim hükümetimiz demokratik bir hükümet değildir. Sosyalist hükümet değildir ve gerçekten kitaplarda mevcut olan hükümetlerin bilimsel niteliği bakımından hiçbirine benzemeyen bir hükümettir. İlmî, içtimaî noktadan bizim hükümetimizi ifade etmek lâzım gelirse halk hükümeti deriz.*”

O, kendisinden önce yapılan ıslahat atımlarındaki kopyacılığı ve taklitçiliği eleştirirken, aynı nutukta şöyle der: “*Kendimizi dünyada bulunan herhangi bir hükümete benzetmek kadar hata olamaz. Biz kendi benliğimiz içinde ve kendi mizaç ve tabiatımızla ilerliyoruz ve ilerleyeceğiz. Biz benzememekle ve benzetmemekle övünüyoruz. Çünkü biz, bize benziyoruz.*”

Atatürk'ün halkçılık prensibinin temel esaslarını belirten 13 Eylül 1920 tarihli programını, Büyük Millet Meclisi, 18 Kasım 1920 tarihinde Halkçılık Beyannamesi adını taşıyan bir bildiri ile yayımladı. Bu bildiri de halkçılığın dayandığı temel esas, şu suretle belirtilmişti: “*Türkiye Büyük Millet Meclisi, hayat ve istiklâlini yegâne ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını emperyalizm ve kapitalizmin baskı ve zulmünden kurtararak irade ve hâkimiyetinin sahibi kılmakla amacına ulaşacağı kanısındadır. Halkın öteden beri karşılaştığı sefalet sebeplerini, yeni araç ve örgütlerle kaldırarak, yerine refah ve mutluluk yerleştirmeyi ister ve bundan dolaydır ki toprak, adliye ve iktisat işlerinde ve diğer meselelerde sosyal kardeşliği ve yardımı halkın ihtiyacatına göre yenilikler vücuda getirmeyi hedef sayar.*”

Bu yazılardan da anlaşılmaktadır ki, Türkiye'nin kalkınması sağlanırken o zaman içtimaî uhuvvet "sosyal kardeşlik" ve içtimaî teavün "sosyal yardım" deyimleri ile belirtilen, bugün ise, "sosyal adalet" ve "sosyal güvenlik" deyimleri ile Anayasa'mızda yer alan ilkeler, halkın kalkınmasında egemen olacaktır. Böylece Yeni Türkiye Devleti, sınıf kavgalarına meydan vermeden kalkınacaktır.

Atatürk 1 Aralık 1921 tarihli konuşmasında, halkçılığın tanımlamasını yapmıştır. Bu tanımlama şöyledir: "*Halkçılık, sosyal düzenini, çalışmasına ve çalışmanın verdiği haklara dayandıran sosyal bir meslektir.*" O bu tanımlamayı da şöyle açıklar: "*Biz bir hakkı çalışma sayesinde elde ederiz. Yoksa, arka üstü yatmak ve hayatını çalışmadan geçirmek isteyen insanların bizim toplumumuz içinde yeri yoktur, hakkı yoktur.*"

Atatürk'ün toplumda sosyal barışın sağlanmasını amaç sayan özleyişlerinden biri de "toprak reformu" nun gerçekleşmesi idi.

Daha 1922'lerde, toprağı olmayan çiftçiyi toprak sahibi yapmayı düşünen Atatürk, 1 Kasım 1928 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin üçüncü dönem ikinci toplanma yılını açarken bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklar: "*Yeni faaliyet devremizde, gerek bu bölgede (doğu illerinde) gerek memleketin diğer kısımlarında toprağı olmayan çiftçilere toprak tedarik etmek meselesi ile ehemmiyetli olarak uğraşacaksınız.*" 1 Kasım 1929'da üçüncü dönem toplanma yılını açarken yine bu konu üzerinde durarak şu temel noktayı belirtir: "*Çiftçiye arazi vermek de hükümetin sürekli olarak takip etmesi lâzım gelen bir keyfiyettir. Çalışan Türk köylüsüne işleyebileceği kadar toprak temin etmek memleketin üretimini zenginleştirecek başlıca çarelerdendir.*" Atatürk Türk milletini dinamik idealine ulaştırmak için, bütün inkılâplarını, her zaman alt yapıya nüfuz edecek ve sosyal yapıyı değiştirecek bir ön koşul olarak gerçekleştirmekte idi. 1 Kasım 1936'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin beşinci devre ikinci toplantı yılını açış nutkunda Türkiye'deki toprak sorunu üzerinde şunları söyler: "*Toprak Kanunu'nun bir neticeye varmasını Kamutayın yüksek hizmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağı malik olması behemahal lâzımdır. Vatanın sağlam temeli ve imarı bu esastadır. Bundan fazla olarak büyük araziyi modern vasıtalarla işletip vatana fazla istihsal temin edilmesini teşvik etmek isteriz.*"

Atatürk ölümünden 1 yıl önce, beşinci dönem üçüncü toplanma yılını açarken bu özleyişini son defa olarak şöyle açıklıyordu: "*Bir defa, memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olanı ise, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın, hiçbir sebep ve suretle, bölünmez bir mahiyet alması. Büyük*

çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliği, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre sınırlanmak lâzımdır.

Küçük büyük bütün çiftçilerin iş vasıtalarını arttırmak, yenileştirmek ve korumak tedbirleri, vakit geçirilmeden alınmalıdır. Her halde, en küçük bir çiftçi ailesi, bir çift hayvan sahibi kılınmalıdır. Bunda, ideal olan öküz değil beygir olmalıdır. Öküz, ancak bazı şartların henüz temini güç bölgelerde hoş görülebilir. Köylüler için, umumiyetle pulluğu pratik ve faydalı bulurum. Traktörler, büyük çiftçilere tavsiye olunabilir. Köyde ve yakın köylerde müşterek harman makinaları kullanırmak köylülerin ayırlamayacağı bir âdet haline gelmelidir.

Memleketi iklim, su ve toprak verimi bakımından ziraat bölgelerine ayırmak icap eder. Bu bölgelerin her birinde köylülerin gözleriyle görebilecekleri çalışmaları için örnek tutacakları verimli, modern, pratik ziraat merkezleri kurulmak gerektir.”

Görülüyor ki Atatürkçü halkçılık, üst yapı inkılâplarını alt yapı doğrultusunda yapılacak sosyal değişmelerle tamamlamak amacını gütmektedir. Atatürk'ün sağlığında öğütleyip gerçekleştiremediği ekonomik ve toplumsal alt yapının değiştirilmesi, artık Türk milletinin kesinlikle dinamik idealinin en önemli bir unsuru olmalıdır.

ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Atatürk, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı yapıp, emperyalistlere karşı tam bağımsızlık ilkesine dayanarak Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkına, “Türk milleti” diyordu. O, Türk milletine güveniyordu ve halksız, halka dayanmadan yapılacak bir mücadelede hiçbir başarı sağlanamayacağına inanmıştı. Bu konuyu belgeleyen birçok olaylar vardır. Bunların arasından yalnız Cevat Dursunoğlu'nun bir hatırasını aşağıya aktarıyoruz. Bu, yukarıdaki görüşümüzü kuvvetlendirecek nitelikte bir anıdır:

“3 Temmuz 1919'da Mustafa Kemal Paşa Erzurum'a geliyor. O gün Paşa'ya küçük bir kafile, Erzurum'un 15 kilometre batısındaki Ilıca'da karşılar. Karşılayıcıların başında Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa ile kurmayları bulunuyordu. Erzurum Müdafaa-ı Hukuk Heyeti, bu kafilenin ikinci kısmını teşkil ediyordu. Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşları, ikinci üstü Ilıca'ya varmışlardı. Kaplıcaların önünde düşman baltasından kurtulmuş birkaç söğüdün gölgesinde misafirlere birer kahve sunuldu. Bu küçük kafile kahvelerini içerken günün durumu konuşulmağa başlandı. Paşa bu görüşmelerde sözü hep millî hareket etrafında doluşturuyordu. Bu sırada gözleri Ilıca'nın batısındaki sırtlara ilişti. Akşam güneşi bu sırtların arkasına doğru çekiliyor ve sırtın üstünü ışıkları ile süslüyordu. Burada, tam yolun geçtiği yerde, bir adam ufka mürtesem düştüğü için irileşiyor, koyu bir cevherden

dökülmüş bir heykel gibi görünüyordu. Bu güzel ıyık ve gölge oyununu ilk gören Mustafa Kemal Paşa olmuş ve yanındakilere göstermişti. Orada bulunanlardan hepsi o tarafa baktılar. Heykel sırtlardan aşağıya doğru iniyor ve onu, ufkun arkasından çıkan yeni heykellerle Anadolu ovalarının cefakeş kağnıları takip ediyordu. Bu, beş on kağnı ile, kadın erkek, çoluk çocuk, 20-30 kişilik muhacir kafilesiydi. Kafilenin önünde yürüyen heykel, yavaş yavaş söğütlüğe doğru ilerledi. Bu iri ve dinç bir ihtiyardı. Gür ve ak sakalı göğsünü doldurmuş, Anadolu ovalarının güneşi, Anadolu dağlarının rüzgârı çehresini tunçlaştırılmıştı. Sırtındaki abası, elindeki asası ile bir yolcudan ziyade doğu mitolojisindeki yarı Tanrı kabile reislerine benziyordu. Misafirlerin önemli kimseler olduğunu anlayan ihtiyarın zeki gözleri parladı. İri ve ak tüylerle örtülü elini geniş göğsünün üzerine koyarak oturanları selâmladı. Mustafa Kemal Paşa, bu ihtiyarın hatırını soruyor, o da gövdesine yaraşan derin ve gür sesiyle teşekkür ediyordu. Bu kısa hoş beşten sonra Paşa, ihtiyara: — Ağa, böyle nereden geliyorsun? dedi. İhtiyar: — Ruslar gelirken muhacir olmuşum. Çukurovada idim. Şimdi köyüme dönüyorum, diye cevabını verdi. Paşa zamanın nezaketini ve durumun güvensizliğini ileri sürerek böyle bir zamanda buralara dönmesinin pek yerinde olmadığını, kızın sıkıntı çekeceğini anlatmak istedi. Sonunda da: — Yoksa oralarda geçinemedin mi? dedi. İhtiyar derhal mukabele etti: — Hayır Paşam, Çukurova cennet gibi bir yer, bir eken yüz biçiyor, geçimimiz padişahla bile yoktu. Çok rahattık. Yalnız son günlerde işittim ki İstanbul Hükümeti'ndeki 'ırzı kırıklar' bizim Erzurum'u Ermenilere vereceklermiş. Geldim ki göreyim bu 'namertler kimin malını kime veriyorlar.' Tunç çehreli, ak sakallı gün görmüş ihtiyarın iman dolu göğsünden gelen bu ses, yine onun gibi tunç çehreli kahraman askerin gözlerini yaşarttı. Bu eski sur kalesine millet işinde, milletle birlikte çalışmaya gelen büyük devlet adamı, nemli gözlerle yanındakilere döndü ve: — Bu milletle neler başarılmaz! dedikten sonra ihtiyarla vedalaştı. İçten gelen bu birkaç kelimelik cümle, onun en büyük kuvvet kaynağına olan inancının üçüncü bir örneğidir. O, bu inancını ömrünün sonuna kadar taşıdı. Nitekim daha, Büyük Zafer'in ilk aylarında 21 Kasım 1922'de, İzmir'de İstanbul gazetecilerine söylediği: "Şu hakikatten teğafül ediyorlar, İnsanların mücadelesinde en kuvvetli kale, iman dolu göğüslerdir" cümlesi ile daha 1923 yılında: "Benim kuvvet ve kudretim halkın bana gösterdiği emniyet ve itimatlardan ibarettir" sözü, bu inanın ayrı bir ifadesi olmuştu ve O, Türk ulusuna inandığı gibi Türk ulusu da ona inanmış ve bu karşılıklı inandan, Kurtuluş Zaferi ve inkılaplar doğmuştur."

Atatürkçü Milliyetçiliğin Temel Taşı

Gerçek olan şudur ki, Atatürk milliyetçiliğinin temel taşı, Türk halkının ve ülkesinin bütünlüğüdür. Bu halk, ulusal ant "Misak-ı Millî" ile Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı kazanan ve Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran halktır. Bu nitelik, onu ırkçılıktan ayıran bir özellik taşıır. Bu halk, başarının

bölücülükte değil ayrıcılıkta değil, ülke ve ulus bütünlüğünde olduğuna inanan halktır. Atatürk, bu hususu el yazıları ile belgelemiştir. Bu el yazıları, Prof. Afet İnan'ın "Medenî Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları" adlı kitabının belgeler kısmındadır. Bu konuda Atatürk şöyle der:

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir. Millet sözünden ne anlaşılır? Millet neye derler sualine bugünkü, asrî telâkkilere mutabık fennî bir tarif yapabilmek için yürüttüğümüz münakaşayı kâfi görelim. Onun üzerinde bir lâhza durup düşünelim. Bugün Türk Cumhuriyeti'ni kurmuş olan Türk milletini müalâa ederken bulduğumuz şartları, tekrar gözden geçirelim:

a) Siyasî varlığımızın haricinde, başka ellerde, başka siyasî zümrelerle, isteyerek veya istemeyerek teşriki mukadderat etmiş, bizimle dil, ırk, menşe birliğine malik ve hattâ yakın uzak tarih ve ahlâk yakınlığı görülen Türk cemaatleri vardır. Tarihin bir hadisesinin neticesi olan bu hal, Türk milleti için elim bir hatıradır, fakat Türk milletinin tarihen ve ilmen teşekkülündeki asaleti, tesanüdü asla haleldâr edemez.

b) Bugünkü Türk milleti siyasî ve içtimaî camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lâzlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmiş istenmiş vatandaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış adlandırmalar, birkaç düşman âleti, mürteci beyinsizden maada hiçbir millet ferdi üzerinde teallümden başka bir tesir hasıl etmemiştir. Çünkü, bu millet efradı da umum Türk camiası gibi aynı müşterek maziye, tarihe, ahlâka, hukuka sahip bulunuyorlar.

c) Bugün içimizde bulunan Hristiyan, Musevi vatandaşlar, mukadderat ve talihlerini Türk milliyetine vicdanî arzularıyla rapt ettikten sonra kendilerine yan gözle yabancı nazarıyla bakılmak, medenî Türk milletinin asil ahlâkından bekenebilir mi?

Milletin Umumî Tarihi: Bundan sonra, müşterek millî fikrin, ahlâkın, hissin, heyecanın, hatıra ve ananelerinin millet efradında meydana gelmesini ve kökleşmesini temin eden müşterek mazinin, birlikte yapılmış tarihin, vicdanları ve zihinleri doğrudan doğruya birleştiren müşterek dilin, milletlerin teşekkülünde en mühim âmiller olduğunu bir defa daha kaydettikten sonra millet hakkında, ikinci derecede unsurları kâle almayarak mümkün olduğu kadar her millete uyabilecek bir tarifi biz de alalım:

a) Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan;

b) Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvaffakatta samimî olan;

c) Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete millet namı verilir.

Bu tarif tetkik olunursa bir milleti teşkil eden insanların rabutalarındaki kıymet, kuvvet ve vicdan hürriyetiyle insanî hisse gösterilen riayet, kendiliğinden anlaşılır. Filhakika, maziden müşterek zafer ve yeis mirası; istikbalde tahakkuk ettirilecek aym

program; beraber sevinmiş olmak, beraber aynı ümitleri beslemiş olmak. Bunlar elbette bugünün medenî zihniyetinde diğer her türlü şartların fevkinde mana ve şumul alır.

Bir millet teşekkül ettikten sonra, efradının devlet hayatında, iktisadî ve fikrî hayatta müştereken çalışmak sayesinde vücuda gelen millî harsta (kültür) şüphesiz milletin her ferdinin çalışma hissesi, iştiraki, hakkı vardır. Buna nazaran bir harstan olan insanlardan mürekkep cemiyete millet denir, dersek milletin en kısa tarifini yapmış oluruz. Bundan evvel tesbit ettiğimiz tarihten mülhem olarak diyebiliriz ki: Milliyet meselesi ferdi ve müşterek hürriyet meselesidir.

Milliyet Prensibi: Bir milletin, diğer milletlere nispetle tabii veya müstesap hususî karakterler sahibi olması, diğer milletlerden farklı bir uzviyet teşkil etmesi, ekseriya onlardan ayrı olarak, onlara muvazi inkişafa sahip bulunması keyfiyetine milliyetler prensibi denir. Bu prensibe göre, her fert ve her millet kendi hakkında hüsnüniyet, topraklarına bizzat kayıtsız tesahup talep etmek hakkına ve hürriyetine maliktir.

Bu düstur, bize hangi milletlerin hür, hangilerinin hürriyetten şu veya bu şekilde mahrum olduklarını, yani millet namını taşımaya lâyık olmadıklarını kolaylıkla gösterir.”

ATATÜRKÇÜLÜKTE MEDENİYET ANLAYIŞI

Atatürk ölümünden bir yıl önce, 1.11.1937 tarihindeki Büyük Millet Meclisi'ni açış nutkunda şöyle der: “Büyük davamız en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde de temelli bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı, ancak sistemli bir plânla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir.”

Bu sözler Atatürkçülüğün çağdaş uygarlığa erişme yolundaki dinamik unsurunu belirtmektedir. Bu unsur da onun Osmanlı ıslahat hareketleriyle karşılaştırılamayacak bir nitelikte olduğunu gösterir. Osmanlı ıslahat hareketleri, rasyonel tarzda yapılmış radikal bir inkılâp değildir. Bu yüzden, toplum yapısını kültür ikileşmesinin baskısı altında tutup kısa bir zaman içinde etkilerini yitirmişlerdi.

Atatürkçülük ise hem kurumlarda hem de düşüncelerde temelli bir inkılâbın yapılmasını dinamik bir ideal olarak benimsemektedir. Bunun gerçek anlamı şudur: Türk toplumu doğu islâm toplum düzenini ve geleneksel kalıpları bırakacaktır. Bunu bırakmaz ve yalnız çağdaş uygarlığa yönelmezse, sosyal yapıyı harap eden bu ikileşme hastalığından kurtulup, toplumu refah ve mutluluğa götüremeyecektir. Türk milletinin dinamik

ideali olan çağdaşlaşma, yani toplumda yaşama aşkı, hareket hızı ve iş gücünü gerçekleştirme, dinsel sistemde ve medresenin skolâstik düşünce sisteminde tahakkuk ettirilemez. Bu durumda dinsel sistemin ve medrese skolâstik düşüncesinin çağdaşlaşma hareketi ile mücadele etmesi kaçınılmaz bir hal almakta idi. Atatürk bu çatışmayı önlemek için ya din düşmanlığı yaparak dini yok edecek yahut dinsel inançlara vicdanlarda yer vererek, onun dünya işlerine karışmasını önleyecekti.

Atatürk din düşmanlığı yapmamıştır. O, sadece şeriat düzenini çökertmiştir. Tam bir lâikleşmeye girişme; tek öğretim, yani lâik öğretim; tek adalet yani lâik adalet ve skolâstik düşünce ve yaşama sistemi yerine lâik düşünce ve yaşama sistemini getirmiştir.

Toplumsal Yapıya Yönelen Atatürkçü Lâiklik

Lâikleşmeyi sadece üst yapıda girişilmiş bir medeniyet hareketi sayanlar da vardır. Bize göre, Atatürkçü lâikliğin niteliği, alt yapıya yönelmesidir. Atatürkçü lâiklikte dikkat edilecek nokta şudur: Atatürkçü lâiklik, din ile devletin ayrılması ile yetinmez. Dinin devlet işlerine karışmaması için din çevrelerini denetlemeyi amaçlar. Zira Atatürkçülüğün amacı çağdaş uygarlık olduğuna göre, devlet tarafından bu denetleme yapılamazsa çağdaşlaşma gerçekleşmez.

Bu hususu hukuk bakımından korumak amacıyla, 1937 yılında, Anayasa'ya devletin lâik bir Cumhuriyet olduğu kaydı koyulmuştur. Bu Anayasa teminatı, 1961 ve 1982 Anayasalarında da geniş bir hüküm haline getirilmiştir.

ATATÜRKÇÜLÜKTE EKONOMİK SORUNLAR

Atatürkçü Devletçilik

Atatürk 1 Mart 1922 tarihli Büyük Millet Meclisi'ndeki söylevinin ekonomi politikası ile ilgili satırlarında şunları belirtir: "*İktisat politikamızın önemli gayelerinden biri de kamu yararını doğrudan doğruya ilgilendirecek iktisadî teşebbüs ve müesseseleri maliyemizin ve teknik kudretimizin müsaadesi oranında devletleştirmektir.*" İktisat politikamızın önemli gayelerinden biri olarak gösterilen devletleştirme kavramının başlıca unsurlarını da yukarıda gösterilen söylevinde şöyle anlatır: "*Topraklarımızın altında duran maden hazinelerini az zamanda işleterek milletimizin menfaatini gerçekleştirebilmek ancak bu usul sayesinde devletleştirme ile kabildir.*"

Yeni Türkiye Devleti'nin ekonomi alanında başarılarla ulaşması hangi yoldan gerçekleşecektir? Atatürk bu soruya plânlı bir çalışma ile çözüm yolu

bulunabileceği inancındadır. O, daha 6 Aralık 1922 tarihinde Ankara'da gazetecilerle yaptığı bir konuşmada şöyle der: *“Çalışmalarımız, yıllarla izlenip ve uygulanacak bir programa dayanmadıkça başarısızlığa mahkûmdur. Objektif olduğu kadar, milletimizin acil ihtiyaçlarına çare bulacak bir programa dayanmayan reform teşebbüsleri, kişisel ve keyfi olmaktan kurtulamaz.”*

Görülüyor ki Atatürk, ekonominin bir plâna bağlanarak yürütülmesi inancındadır. Ancak bununla da yetinmeyerek bu plânın gerçekleşebilmesi için halkın da buna inandırılmasını ister. Bu inandırma hareketinde Atatürk, yurtsever uzmanlardan yararlanmanın gerektiğine işaret eder. Böylece halkla bütünleşmeden (tepeden inme) bir kalkınma olamayacağı inancını da anlam bakımından şu sözlerle anlatır: *“Herhangi bir programın uzun bir çalışma devresine rehber olması için, memlekette bütün yurtseverlerin ona yardımcı olması icabeder. Büyük bir yurtseverler kitlesinin ıslahat emellerini ihtiva etmeyen bir programın başarılı ve sürekli olması ümit olunamaz.”*

Yeni Türkiye Devleti'nin ekonomi politikası söz konusu olurken bu politikanın kapsadığı tarım, endüstri ve ticaret alanlarından hangisi ağırlık kazanacaktır? Daha 1933 Haziran ayında “Beynelmilel Para ve İktisat Konferansı” adıyla Londra'da toplanan konferansta endüstrici devletler, buhranları önlemek için, hammaddeci memleketlerin sanayileşmelerine engel olmak istiyorlardı. Ziraatçı memleketlerin sanayileşmelerine engel olmak yolunda çalışıyorlardı. Atatürk o zamanlarda böyle bir teze yanaşmayacağını ve hammaddesi yurdumuzda bulunan endüstri kollarını gecikmeden kuracağını bildirmişti. Bu konferansa hükümet eliyle verdiği cavapta Atatürk: *“Türkiye'nin milletlerarası durumunu düzeltmeye yarayacak kolektif tedbir ve hareketleri, ancak Türkiye'nin özel şartlarına ve bağımsızlığına uyacak bir işbirliği ile destekleyeceğini”* ileri sürüyordu.

Atatürk aynı konuda 1937'de Büyük Millet Meclisini açış nutkunda şöyle der: *“Ben ekonomik hayat denince tarım, ticaret, endüstri çalışmalarını ve bütün bayındırlık işlerini birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir bütün sayarım.”* Atatürk bu sözleriyle tarım, ticaret ve endüstriden yalnız birisine ağırlık tanınmasını istememektedir. O, doktrin tartışmalarına sapsmadan, yalnız ülkenin gerçeklerine göre davranılması yöntemini ekonomi alanında da izlemiştir. O bu konuda ayrıca şunları da söyler: *“Bizim yolumuzu çizen içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin binbir facia ve ıstırap kaydeden yapıpraklarından çıkardığımız sonuçlardır.”* İşte Atatürk bu görüş ve inanışları ile yeni Türkiye Devleti'nin izleyeceği devletçilik politikasını şöyle belirtir: (Atatürk'ün aşağıdaki sözleri, Prof. Afet İnan'ın Medenî Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları kitabından

alınmıştır.) “Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Maziden kendine miras kalan bütün hayatî işler, zamanın mecburiyetlerini tatmin edecek derecede değildir. Siyasî ve fikrî hayatla olduğu gibi iktisadî işlerde de fertlerin teşebbüsleri neticesini beklemek doğru olmaz. Mühim ve büyük işleri ancak milletin umum servetine ve devletin bütün teşkilât ve kuvvetine istinat ederek, millî hâkimiyetin tatbik ve icrasını tanzim ile muvazaf olan hükümetin mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır. Diğer bazı devletlerin ikinci derecede görebileceği ve fertlerin teşebbüslerine terk olunmasında beis olmayan işlerden birçoğu bizim için hayatîdir. Ve birinci derecede önemli devlet vazifeleri arasında sayılmalıdır. Hülâsa Türkiye Cumhuriyeti’ni idare edenlerin, demokrasi esasından ayrılmamakla beraber (mutedil devletçilik) prensibine uygun yürümelere bugün içinde bulunduğumuz hallere, şartlara ve mecburiyetlere uygun olur. Bizim tatbikini muvafık gördüğümüz (mutedil devletçilik) prensibi, bütün istihsal ve tevzi vasıtalarını fertlerden alarak milleti büsbütün başka esaslar dahilinde tanzim etmek gayesini takip eden sosyalizm prensiplerine müstenit kolektivizm yahut komünizm gibi hususî ve ferdî iktisadî teşebbüs ve faaliyete meydan bırakmayan bir sistem değildir. Hülâsa bizim takip ettiğimiz devletçilik, ferdî mesaf ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha kavuşturmada ve memleketin icap ettirdiği işlerde bilhassa iktisadî sahada, devleti fiilen alâkadar etmektedir.”

Atatürk, bu sözleriyle 1 Mart 1922’deki devletleştirme düşüncesini git gide şekillendirerek ekonomik politikaya temel olacak ilkelere ulaştırmıştır. Her ne kadar 1923-1929 arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde serbest ticaret politikası yürütülmüşse de bu ekonomi sistemi, beklenen gelişmeyi sağlayamamıştı. Nitekim, 1935 yılı Ağustosunda İzmir Fuarı’nın açılışı dolayısıyla okunan mesajda yukarıdaki yazıların anlamı bakımından bir tekrarını buluruz. Bu mesajın metni şöyledir: “Türkiye’nin tatbik ettiği devletçilik sistemi, 19. asırdan beri sosyalizm nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye’nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye’ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizce manası şudur: Fertlerin hususî teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline almak; Türkiye Cumhuriyeti Devleti Türk vatanında asırlardan beri ferdî ve hususî teşebbüslerle yapılamamış olan işleri bir an evvel yapmak istedi ve kısa zamanda yapmağa da muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz yol, görüldüğü gibi, liberalizmden başka bir yoldur.” 1931’den sonra Atatürk, ölünceye kadar yukarıdaki sözlerinde belirttiğimiz esaslar dairesinde yürüyen ekonomi politikasını izleyerek, bu politikayı Atatürkçülüğün bir unsuru haline getirmiştir.

Yazımızın çeşitli bölümlerinde, Atatürkçülüğün başlıca unsurlarını ayrı ayrı gözden geçirmeye çalıştık. Atatürkçülük kavramını inceledik.

Şimdi bu unsurlardan meydana gelen Atatürkçülüğü bir kez daha gözden geçirerek yazımızı sona erdireceğiz. Atatürkçüler ilk kez emperyalistlere karşı başarıya ulaşan İstiklâl Savaşı'ndan sonra tam bağımsız ve millî bir cumhuriyet kurmuşlardır. Bu eşsiz başarı, dünyadaki mazlum milletlere örnek olmuştur. Fakat onlar, askerî zaferler ile yetinmeyerek tam bağımsızlığı koruyabilmek için sosyo-ekonomik alt yapıda da halkın yararına değişiklikler yapmayı amaç sayarlar. Çağdaş uygarlık seviyesine erişmek için, sadece siyasal düzeyde ve üst yapıda kalmazlar. Sosyal ve ekonomik alt yapıya yönelirler ve bu yapıda halkı, halk için, halkın gücü ile kalkındırmayı amaçlarlar. Bunları da sınıf kavgalarına yol açmadan sosyal barışı gerçekleştirmek için, devletin yapıcı, plânlayıcı, düzenleyici ve emredici rolünü ön plânda tutmayı ve böylece az gelişmiş bir sosyal yapıdan kurtulmayı amaç sayarlar.

Sanat ve bilim dallarında ise, bu yurdun gerçeklerine ve ihtiyaçlarına göre yaratıcı gücü harekete getirirken, bunu lâik, akılcı, hür bir düşünüşle müspet ilme ve hür duyguya dayanarak gerçekleştirirler. Sadece bu kaynaklara başvurarak araştırma ve denemelerini sürdürürler. Atatürkçüler, yalnız fikir plânında da kalmakla yetinmezler; yenilik ve gelişme için de çalışırlar. İşte bundan dolayıdır ki Atatürkçülük, antiemperyalist, antikolonyalist, lâik, ilerletici ve yürüyüş halinde bulunan, dinamik, sürekli bir kalkınma hareket ve sistemidir.